

İSLÂM'IN KADINA GETİRDİĞİ HAKLAR

Woman Rights in Islam

Süleyman ATEŞ

PROF.DR, 19 MAYIS Ü. İLÂHİYAT FAK. SAMSUN

Bazı çevrelerde İslâmın, kadın haklarını son derece kısıtladığı, kadını peçeye sokup dört duvar arasına kapattığı, onun kişiliğini yıpratdığı, ezdiği iddiâ edilmektedir.

Tanınmış bir dergide "Eşitsizliğin kaynağı İslâm mı?" başlığı altında bir yazı yayınlanmıştı. Doçent titrini taşıyan yazar, İslâmdan önce Orta Asya ve Arabistan'da kadının, daha özgür olduğu savını ileri sürüyordu. Varsayımlarını da herhalde tanımadığı için olacak İslâm kaynaklarına değil, İslâma karşı pek de sempatik olmayan Avrupalı yazarlara dayandırıyordu. Margaret Smith:

İslâmiyetten önceki köle olmayan Arap kadınlarının, bugünkü İslâm kadınlarından çok daha özgür olduklarını ileri sürüyormuş. Ona göre İslâmlığın ikinci ve üçüncü yüzyıllardaki aşırı baskısı, kadını bugünkü durumuna indirmiş.

Evelâ İslâmdan önceki ve sonraki kadının Arap toplumundaki yerini Margret Smith'den değil, Arap ve İslâm kaynaklarından öğrenmek gerekir. Saniyen Margret Smith, aktarılan cümlesinde, İslâmiyetin, kadını bugünkü durumuna indirdiğini değil, İkinci ve üçüncü asırdaki baskının onu bu hale getirdiğini söylüyor. İkinci ve üçüncü asırdaki anlayış başkadır, orijinal olarak İslâm başkadır. Şimdi biz, kadının Arap toplumundaki yerini tesbit etmek için, onun İslâm'dan önceki durumunu gözden geçireceğiz

İslâmdan önce kadın, iddia edildiği gibi özgür değildi. Erkek gibi savaşılamaz, âilenin namus ve şerefini koruyamaz düşüncesiyle kız çocuğun doğmasından utanç duyulurdu. Bu yüzden Arap kabileleri arasında küçük kız çocuklarını öldürenler, diri diri toprağa gömenler olurdu. İşte Kur'ânı Kerîm; asırlarca bu anlayış içinde bulunan toplumun davranışını şiddetle kınamaktadır.

Onlardan birine kız çocuğu olduğu müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Şimdi ne yapsın, onu hakaretle tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün (diye düşünür)? Bak ne kötü hüküm veriyorlar¹

Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza: Hangi günahı yüzünden öldürüldü (zavallıcık ne suç işlemiştî ki öyle diri diri toprağa gömülerek öldürüldü) diye²

Yeni müslüman olmuş bir Arap, Hz.Peygamber (s.a.v.)'e şöyle demişti:

—Ey Allah'ın Peygamberi, müslüman olduğumdan beri İslâmın tadını tam alamadım. Çünkü câhillik devrinde bir kızım vardı. Karıma onu süslemesini emrettim. Sonra onu götürüp yüksek bir uçurumdan aşağı attım. "Baba, beni niçin öldüreceksin?" demişti. Onun bu sözünü hatırladıkça içim yanıyor, hiçbir şey beni teselli etmiyor.

Peygamber (s.a.v.), İslâmın, câhiliyye devrinde işlenen günahları sileceğini buyurmuş ve onu tevbe ve istiğfara davet etmiştir.³

Kur'ân, toplumun bu anlayışını değiştirerek kız çocuğunun da erkek gibi Allah'ın lütfu olduğunu, Allahın, dilediğine kız, dilediğine erkek çocuk vereceğini söylemiştir:

Göklerin ve yerin sahibi Allah'tır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kızlar, dilediğine erkekler bahşeder. Yahut onları çift çift yapar: Hem dişi, hem erkek verir. O herşeyi bilendir, herşeye gücü yetendir.⁴

Ayette erkekten önce, kız çocuğunun lütuf olarak anılması Kur'an-ın kadına verdiği önemi göstermez mi?

1. 33/Nahl Suresi: 58-59.

2. 81/Tekvir Suresi: 8-9.

3. Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, c.20, s.55.

4. 42/Şûrâ Suresi: 49-50.

İslâmdan önce yalnız câriyeler değil, hür kadınlar dahi miras yoluyla vârislere intikal ederdi. Adam öldüğü zaman başka kadından doğmuş oğlu veya akrâbası, ölenin karısının üzerine elbisesini atar: "Malına vâris olduğum gibi karısına da vâris olurum" derdi. Böylece kadın ona kalır, dilerse kadını başka biriyle evlendirip karşılığında para alırdı, dilerse kendisi onunla evlenirdi. Kadın istesin, istemesin fark etmezdi. İşte İslâm, kadının böyle mal gibi elden ele geçmesini yasaklamıştır. 4/Nisa Sûresinin 19. âyetinde şöyle buyrulur:

Ey inananlar, (akrabanızın kadınlarına) zorla vâris olmanız size helâl değildir. Onlara verdiğiniz saçın bir kısmını geri almak için onları sıkıştırmayınız. Şayet açık fuhuş yaparlarsa başka. Onlarla iyi geçininiz.

Bazı insanlar, vasisi buldukları yetim kızların mallarını ele geçirmek için onlarla evlenir, ama gerçekte onlardan hoşlanmazlardı. Sırf malın başkasına geçmesini önlemek için böyle yaparlardı. Evlendikten sonra da hayatı onlara zindan ederlerdi. İşte Nisa Suresinin ikinci ve üçüncü âyetleri, yetimlerin mallarını yemeyi, mallarına konmak için onlarla evlenmeyi yasaklamıştır:

Yetim kızlarla evlendiğiniz zaman onlara karşı adâletli davranamayacağımızdan korkarsanız, başka kadınlarla evleniniz.

Tenkid edilen bir husus da İslâmın, dörde kadar kadınla evlenmeye müsaade edişidir. Evvelâ şunu belirtmek lâzımdır ki bu bir emir değil, müsaadedir. Buna müsaade eden Nisa Suresinin üçüncü âyetinin sonunda kadınla yetinilmesi öğütlenir:

Eğer kadınlar arasında adalet yapamayacağımızdan korkarsanız bir tane alınız! Yahut câriyelerinizle yetininiz. Cevr ve zulüm yapmamanız için en uygun olan budur.

İslâm'dan önce erkek, istediği kadar kadınla evlenebilirdi. Bazı kimselerin 5,10,15,20 hatta daha fazla kadınları vardı. Çok kadınla evlenme âdeti, eski toplumların birçoğunda geçerli idi. Eski Hindular, sınırsız kadınla evlenmeyi mübah gördükleri gibi Lidyalılar, Babilliler, İranlılar, Yahudiler istedikleri kadar kadınla evlenirlerdi. Kitabı Mukaddes'e göre Hz.İbrahim'in iki karısı vardı. Yakub'un birkaç karısı vardı.⁵

Hız.Dâvud'un, yüz karısının olduğu, Tevrât'tan ve Kur'an-ı Kerim'den anlaşılıyor. Hz.Süleyman'ın 700 karısı, 300 cariyesi vardı.⁶

Talmud, erkeğin evleneceği bütün kadınların ihtiyaçlarını giderecek derecede güçlü olması şartını getirdi ise de kadın sayısını sınırlamadı. Avrupa ile Batı Asya'nın çeşitli yörelerinde yaşayan Trakyalılar, Medler, plâjlarda pek fahiş derecede çok kadınla evlenmeye alışkın idiler. Kadının bir eşya gibi miras kaldığı, hibe olduğu, vasiyetle devredilebildiği Atina'da da erkek, dilediği kadar kadınla evlenebilirdi.⁷

Görülüyor ki hiç de iddiâ edildiği gibi İslâmdan önce kadının durumu öyle parlak değildi. İslâm geldiği zaman mevcut toplumların birçoğunda uygulanmakta olan pek çok kadınla evlenmeyi sınırlamış, en fazla dört kadınla evlenmeye müsaade etmiş, bunu da şartlara bağlayarak kısıtlamış ve bir tane ile yetinilmesini tavsiye etmiştir.

İslâm, kadını horlandığı mevkiden alıp yükseltmiş, erkeği de kibir ve gururundan aşağı indirmiş, iki cinsi kul-luk ve insanlık mertebesinde eşit saymıştır. Birçok âyetlerde erkek ve kadına birlikte hitabedilir. Kur'an-ı Kerim, kadın ve erkeğin birbirlerini tamamladıklarını, birisi olmadığı takdirde diğersinin de olmayacağını, insanlık bakımından aralarında bir fark bulunmadığını, söylemiştir. Kur'an şöyle diyor:

Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık, birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en üstün olanınız, (günahlardan) en çok korununuzdur.⁸

O'dur ki sizi bir tek nefisten yarattı, gönlünün ısınması için eşini de kendisinden var etti.⁹ Rableri onlara şöyle dedi: Ben sizden, erkek-kadın hiçbir çalışanın işini zayıf etmeyeceğim, hep birbirinizdensiniz.¹⁰ Erkek ve kadından her kim inanmış olarak iyi bir iş yaparsa onu (dünyada) hoş bir hayata yaşatırız. Onların ücretlerini, yaptıklarının en güzeliyle veririz.¹¹ Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, tâate devam eden erkekler ve tâate devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, (gönülden Allah'a) saygılı erkekler ve (gönülden Allah'a) saygılı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırlarını koruyan erkekler ve ırlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar: (işte) Allah, bunlar için bağış ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.¹²

5. Tekvîn, bâb: 28, cümle: 8-9.

6. I. Krallar, II.bâb.

7. Abdulâziz Çaviş, *Anglikan Kilisesine Cevap*, Çeviren: Mehmet Akif, Sadeleştiren: Süleyman Ateş, Ankara, 1974, s.164-166.

8. 49/Hucurât Suresi: 13.

9. 7/A'râf Suresi: 189.

10. Âli İmran Suresi: 95.

11. 16/Nahl Suresi: 97.

12. 33/Ahzâb Suresi: 35

İddiaya göre "Bütün dünyada toplumsal durumları en kötü olan kadınlar, müslüman ülkelerinde yaşayanlar-
mış." Acaba bu görüş bir istatistiğe, yahut dünya çapında
yapılmış bilimsel, ciddi bir araştırmaya mı dayanıyor? Biz-
zat gidip Hindistan'da, Güney Amerika yerlileri arasında,
Afrika'daki ilkel kabileler arasında incelemeler mi yapılmış
ki böyle kesin bir yargıya varılıyor? Hayır, sadece bu
konuda, kasden yarım olarak alınan bazı âyet ve hadisler,
çürük savlara kanıt olarak ileri sürülmektedir.

Âyetlerin bir cümlesiyle hüküm verilemez. Onları
tüm olarak ve genel konteksi içinde mütâlâa etmek gere-
kir. Bektaşîye demişler:

—Erenler niçin namaz kılmıyorsun?

—Allah Kur'ân'da "Namaza yaklaşmayınız" diyor,
demiş.

—İyi ama demişler, âyetin devamını okusana: "Ey
inanamlar, sarhoş iken namaza yaklaşmayınız ki ne dediği-
nizi bilesiniz". Neden öyle yarım okuyorsun?

—O kadarını bilmem, ben hâfız değilim demiş.

İşte bazıları da aynı düşünce ile âyetleri yarım yarım
alarak ters biçimde yorumlamıştır.

"Hz.Muhammed, Vedâ 'hutbesinde 'Kadınları hafifçe
cezalandırabileceklerini' söyler. Fakat Peygamber ba-
zan daha da serttir: 'Sizlere kadınlardan daha büyük bir
talihsizlik bırakmadım' dediği söylenir" diyor, yazarın,
Peygamber'e affettiği ikinci cümle uydurmadır, bu sözün
Hz.Peygamber (s.a.v.) ile bir ilgisi yoktur. Birinci cümleye
gelince, Peygamber (s.a.v.)'in sözlerini, söylendiği ortam
ve şartlar içerisinde değerlendirmek gerekir. Hz.Peygam-
ber, kadına kocasına karşı cevap verme özgürlüğü dahi
tanımayan bir topluma, kadınlara iyi davranmalarını öğüt-
leyerek şöyle buyuruyor:

Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Çünkü siz onla-
rı Allah'ın emaneti diye aldınız. Allah'ın sözü uyarınca
ırzlarını kendinize helâl kıldınız. Onların, sizin yatakla-
rınıza, sizin istemediğiniz bir kimseyi yatırmamaları, si-
zin onlar üzerindeki haklarınızdır. Eğer böyle bir
şey yaparlarsa onları hafifçe dövdünüz. Sizin de onların
geçimlerini ve giyimlerini sağlama, onların sizin üzeri-
nizdeki haklarındandır.¹³

Bu hadisin, Timizî'deki şekli de şöyledir:

Kadınlara hayır tavsiye ediniz. Çünkü onlar sizin
emrinizdedir. Onlara başka türlü davranmaya hakkınız
yoktur. Şayet açık bir fuhuş yaparlarsa onları yatakla-
rında yalnız bırakınız ve hafif bir şekilde dövdünüz. Size
itâat ederlerse onlara başka türlü davranmayınız¹⁴

Görüldüğü üzere Hz.Peygamber (s.a.v.) kadınlara iyi
davranılmasını emrediyor. Şayet onlar, yabancı bir erkeği
eve alır, kocalarının yatağına yatırırlarsa onları hafifçe
dövmeye müsaade ediyor.

İslâm toplumlarında kadının, yabancı bir erkeği, ko-
casının izni olmadan içeri alması, hem de kocasının ya-
tağında yatırmış olması bir nâmus meselesidir, büyük bir
suçtur. İslâmdan önceki Arap toplumunda da suç idi. Bu
takdirde erkek, karısını öyle döverdi ki bir uzvunu sakat-
lar, onu yaralardı. Dövmenin bir haddi yoktu. İşte Pey-
gamber (s.a.v.) bu takdirde dahi kadının, merhametsizce
değil, hafifçe dövülmesini öğütüyor. Bu tavsiye, kadının
durumunu düzeltmekten başka nedir? Peygamber'in bu
öğüdü, Nisa Suresinin 35. âyetine uygundur:

Allah, bazı kimseleri, diğerlerinden üstün kıldığı ve er-
kekler, mallarından harca (yıp kadınların geçimini sağ-
la) dıkları için erkekler, kadınlar üzerinde yöneticidir-
ler. Bundan dolayı iyi kadınlar itâatkâr olup Allah'ın
kendilerini korumasına karşılık (Allah'ın verdiği başarı
ile) gizliyi korurlar (kocalarına gizlice ihanet etmezler).
Dikkafalılık, şirretlik etmelerinden korktuğunuz kadın-
lara (önce) öğüt veriniz, (bununla yola gelmezlerse) ya-
taklarından ayrılınız, (bununla da yola gelmezlerse) dö-
vünüz. Eğer size itâat ederlerse artık onların aleyhine
başka bir yol aramayınız.

Yaratılıştaki bazı hususlarda erkek vücudu kadın vü-
cudundan daha güçlüdür. Bazı hususlarda da kadın daha
üstündür. Çünkü Allah öyle yaratmıştır. Âyette, "Allah
erkekleri kadınlara üstün kıldı" denmiyor. "Bazı kimseleri,
diğerlerinden üstün kıldı" deniyor. Genellikle, erkek vücu-
du daha dayanıklıdır. Erkekte siyaset ve yönetim yeteneği
daha fazladır. Ama kadında da duyarlılık, merhamet duy-
gusu erkekten üstündür. Her cinsin diğerine karşı üstün
olan meziyetleri bulunur. "Allah bazı kimseleri, diğerlerin-
den üstün kılmıştır" cümlesinde buna işaret vardır.

Aile reisi olmalarının ikinci sebebi de erkeklerin, ça-
lışıp kazanmaları, kadınların mehirlere vermeleri, geçim-
lerini sağlamalarıdır. Kadının geçimini sağlamak, erkeğin
üzerine farzdır. Kendilerini himaye edip geçimlerini sağla-
malarına karşılık kadınların da kocalarına itâat etmeleri
gerekir. Allah'ın, kendilerini koruması, muvaffak kılma-
siyle, namuslarını, kocalarının bütün haklarını korurlar.
Karı-koca arasında gizli kalması gereken şeyleri kimseye
söylemezler.

Kocasına itâat eden iyi huylu kadınlar yanında koca-
sının sözünü dinlemeyen, devamlı söylenerek evde huzur-
suzluk çıkaran kadınlar da vardır. İşte âyetin ikinci şikkın-
da böyle huzursuzluk eden kadınları eğitmenin metodu

13. Müslim, Hac, b.19, h.147.

14. Timizî, Tefsir, Sure: 9.

gösterilmektedir. Önce kadına tatlı dille öğüt vermeli, hattâ bazı hediyelerle gönlünü kazanıp yola getirmeye çalışmalıdır. Böyle yola gelmezse kadından ayrı yatmak etkili olabilir. Çünkü kocasını seven kadın, onun kendisinden ayrı yatmasına dayanamaz. Hatâsından dönebilir. Fakat kadın bununla da yola gelmezse son çare olarak hafifçe dövülebileceği söylenmiştir. Dövme, başvurulabilecek son eğitim metodudur. Başka eğitim yolları denenmeden bu yola gidilmez. İslâm hukukuna göre döerken aşırılıktan sakınmak, kamçı ve değnek ile değil, bükülmüş mendille veya elle vurmamak, yüze göze vurmaktan sakınmak, vücudun belli yerine değil, ayrı ayrı yerlerine vurmamak gerekir. İbn Abbâs ve Atâ, misvâk ile dövülebilir demişlerdir.¹⁵

Düşünmek lâzımdır ki bu metodlar, 1400 yıl önce getirilmiştir. O zaman kadını dövmek, sakatlayıncaya kadar dövmek normal bir şeydi. Böyle sert anlayışlı bir toplumda Kur'an, getirdiği bu hükümlerle kadına karşı yapılan muâmeleyi düzeltmiş, dövmeyi hafifletmiş ve en son eğitim çaresi olarak göstermiştir. Öyle ise iddiâ edildiği gibi Kur'an dövmeyi emretmemiş, yumuşatmış, ve ondan önce güzellik metodunun kullanılmasını emretmiştir. Bugün dahi bütün okullardan dövme metodu kalkmış değildir. Gerek Avrupa'da, gerek doğudaki toplumlarda 20-30 yıl öncesine kadar dövme, bir eğitim vasıtası olarak kullanılmıştır. Bizleri de modern okullarda öğretmenlerimiz dövmüştür. Bu sözlerimle dövme metodunu övmüyorum, ancak gerçeği söylüyorum.

Dediğimiz gibi dayak, İslâmın teşvik ettiği bir metod değil, fakat çaresiz kalındığında son ümit olarak başvurulacak bir usuldür. Başka ıslâh metodu varken herden dayağa başvurmak, hiçbir suretle hoş görülmemiştir. Kadın insanın kölesi değil, hayat arkadaşı, en yakın dostudur. Canı sıkılınca nefsinin tatmin, öfkesini gidermek için ikide birde ona dayak atmak, sonra da onunla aynı yatakta yatmak uygun bir hareket değildir. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

Daha ne zamana dek, biriniz karısını, câriyeyi döver gibi dövecek, belki günün sonunda da onunla birleşip yatacaktır?¹⁶

H.z. Peygamber (s.a.v.) hiçbir hanımına bir fiske dahi vurmamış, zaman zaman onların dünyalık, refah istekleriyle kendisini rahatsız etmelerine de ses çıkarmamıştır. H.z. Ömer, şöyle diyor:

Biz Kureyşliler, karılarımızın sözünü dinlemezdik. Medine'ye geldik, Medinelilerin, karılarının sözleriyle gezdiklerini gördük. Bizim kadınlarımız da onların kadın-

larından öğrenip, bize karşılık vermeye başladılar. Bir gün karıma kızdım. Çünkü yapmak istediğim bir şeyde bana:

—Şöyle yapsan daha iyi olur, dedi.

—Sen kim oluyorsun ki benim işime burnumu sokuyorsun, dedim. Karım:

—Sen, sana karşılık verilmesini istemiyorsun ama kızın, Allah'ın Resulüne öyle karşılık veriyor ki Peygamber, bir günü kurgun, dargın geçiriyor, dedi.¹⁷

İşte, kadınlarının, bir fikir beyan etmesine dahi müsaade etmeyen bir ortamda peygamber kadınların durumunu yükseltmiş, onlara iyilik edilmesini emretmiş:

Sizin hayırlınız, kadınlarına hayırlı olanlardır.¹⁸ Kadınlara ancak kerim olanlar ikram ederler. Onlara kötülük edenler leîm (kötü insan) lerdir.¹⁹ En güzel dünya nimeti: zikreden dil, şükreden kalb, ve insanın, inancına göre yaşamasına yardımcı olan kadındır.²⁰ Sizin dünyamızdan bana üç şey sevdirildi: Güzel koku, kadın ve gözümüzün bebeği kılınan namaz.²¹

İddiâya göre "Kur'an-ı Kerim'in Bakara Suresinin 178. âyetinde öc almak için öldürülecek insanlar arasında kadın, özgür insan ile köle dışında üçüncü bir sınıf oluşturuyor." Söz konusu edilen âyet şöyledir:

Ey inananlar, öldürmede kısas, size farz kıldı (Katilin de öldürülmesi gerekir). Hür yerine hür, köle yerine köle, kadın yerine kadın..

Câhiliye çağında kabileler, kendilerini birbirlerinden üstün görürlerdi. Şayet kuvvetli kabilenin kölesi öldürülse yerine hür bir erkek; hür bir erkek öldürülse yerine iki hür erkek, kadın öldürülse, yerine erkek öldürmek isterlerdi. Böylece o kabile, kendi kölelerinin, başkalarının hürlerine; kadınlarının, başkalarının erkeklerine; bir erkeklerinin, başkalarının iki erkeğine denk olacak kadar şerefli olduğunu gösterirdi. İşte âyette ancak köle karşılığında köle, kadın karşılığında kadın, hür erkek karşılığında hür erkek öldürüleceği bildirilerek bütün kabilelerin ve insanların eşit olduğu, herhangi bir kabilenin veya milletin, ötekinden farkı veya üstünlüğü bulunmadığı anlatıldı. Âyetin maksadı, kadını üçüncü sınıf olarak saymak değil, her yerde aynı cinsten insanların birbirine eşit olduğunu belirtmektir. Bunu başka şekillerde yorumlamak doğru değildir. Âyet, bütün kadınların birbirine denk, erkeklerin birbirine denk olduğunu belirtiyor. Hiçbir kabileye veya millete üstünlük tanımıyor.

15. Taberî, *Câmi'ul-beyâm* Cilt 5, s.68.

16. *Müslim*, Cennet, b.13, h.49; *Buhârî*, Nikâh, 93; *İbn Mâce*, Nikâh, 51.

17. *Müslim*, Talâk, b.5, h.31, 34; *Ahkâmü'l-Kur'an*, c.3, s.1507-1510.

18. *Feydu'l-Kadir*, c.2, s.97.

19. *Feydu'l-Kadir*, c.3, s.496.

20. *Tirmizî*, *Tefsîr*, Sure: 9.

21. Taberânî, el-Evsat, *Keşfu'l-Hafâ*, c.1, s.338.

Hız Peygamber (s.a.v.)'in: "Eğer bir insanın, diğer bir insana secde etmesini buyuracak olsaydım, kadına, kocasına secde etmesini emrederim."²² meâlindeki hadise gelince bu hadis gariptir. Peygamber'in böyle söylediği çok şüphelidir. Gerçekten Peygamber (s.a.v.)'in böyle söylediğini kabul etmek bile bu sözün amacı, kadını kocasına itâate, ona saygılı davranmaya teşviktir. Âile saâdeti, karşılıklı sevgi ve saygıya bağlıdır. Âilenin reisi erkektir. Müslüman âile reisi, karısına karşı kaba davranmaz. Müslüman kadın da kocasına saygı gösterir. Eğer âilede sevgi ve saygı olmaz da kadın kendi başına buyruk, çocuklar kendi başlarına buyruk olursa o âilede mutluluk ve birlik, dirlik olmaz.

Bakara Suresinin 228. âyeti, boşanmış olan karı kocayı birleşmeye teşvik etmektedir:

...Kocaları barışmak isterlerse kadınlarını geri almaya daha çok hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır. Erkeklerin, kadınlar üzerindeki hakları, bir derece fazladır.

Erkeklerin bir derece fazla hak sâhibi olmaları, âile hayatının kuruluşundan ileri gelir. Âile reisi erkektir. Âileyi korumak, bakımını sağlamak erkeğin görevidir. Bu görevlerine ve yükümlülüklerine karşılık ona bir derece fazla hak tanınmış olması, adaletsizlik midir? Her toplulukta bir başkan, yönetici lâzımdır. Başsız yönetim olmaz. Toplumda en küçük idare birimi âiledir. Âileye de bir baş, yönetici lâzımdır ki hayat düzenli yürüsün. Öteden beri topluluklarda âile reisi erkektir. Âile reisi erkek ise onun hakkı yani onun oyu daha ağırlıklıdır. Nitekim dairede müdürün, Fakültede dekanın, Mecliste başkanın, hükümette başbakanın, devlette Cumhurbaşkanının oyu daha ağırlıklı, hakkı diğerlerinden fazladır. Yönetimin doğal gereği budur. Bunda gariptir ne var? Bugünkü laik toplumlarda da âile reisi erkek değil midir? Batılı âilede kadın, tamamen kendi başına buyruk mudur? Bırakın insanları, hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar göstermiştir ki erkeğin dişisine karşı bir ağırlığı, etkenliği vardır. Yaratılış kanunlarını değiştirmek mümkün değildir.

Bazı yazarlar tarafından anlamı çarpıtılan Bakara: Suresinin 223. âyetinin mânâsı şudur: "Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Tarlanıza nasıl dilererseniz öyle varınız."

O günkü yahudilerden bazıları, kadınla şu veya bu şekilde cinsel ilişkide bulunurlarsa, doğacak çocuk şaşı olur, derlermiş. İşte bu münasebetle inen bu âyet, kadına, normal yoldan, istenilen biçimde varılabileceğini bildirmiştir. Âyet, kadını tarlaya benzetiyor. Tarla ürün verdiği gibi kadın da ürün verir. Ona varmaktan asıl maksat, şehvet tatmini değil, çocuk sahibi olmak, nesli devam ettir-

mektir. Allah, kadın ve erkeğe şehvet duygusunu da birbirlerine yaklaşıp birleşmeleri, neslin devam etmesi için vermiştir. Kadın, şehveti tatmin aracı değil, şehvet neslin vasıtasıdır. Nesil de ancak belli yere varmakla ürer. İşte âyette "O belli yere hangi yandan dilererseniz oradan varabilirsiniz" buyruluyor.

Evet cinsel birleşmenin amacı çocuktur. Fakat kör şehvet duygusu, özellikle şu yirminci yüzyılda birçok insanların ruhunu sarmış, onlarda şehvet, vâsita değil, gaye olmuştur. Bazı çevreler, açık saçık filimler, sinema ve dergilerle, her türlü yayın araçlarıyla insanların kafasını şehvet hisleriyle doldurup onları ilimle uğraşmaktan alıkoyarak, bozmak, dejenere etmek isterler. Böyle sürerse insanlık değerlerini yitirecek, şehvetten başka bir şey düşünmeyen nesiller, toplumun başına belâ olacaklardır.

Şâhidlik sorununa gelince: Evet İslâm, bazı konulardaki şahitlik meselesinde iki kadını bir erkeğe denk tutar. Bunun sebebi, erkeği kadından üstün görmesi değil, kadının erkeğe göre daha unutkan olmasıdır. Çünkü çocuklarının terbiyesi, evinin tertip ve düzeni gibi birçok işlerle meşgul olan kadın, aynı zamanda çok hassas olması yüzünden zamanla unutkan olur. Bundan dolayı borç sendi yazımında: "Erkeklerinizden iki kişiyi de şahit tutun. Eğer iki erkek yoksa razı olacağınız şahitlerden bir erkek ve iki kadın şahitlik etsin. Tâki kadınlardan biri unutursa diğeri ona hatırlatsın..."²³ buyurulmuştur. Demekki İslâmın borç yazmaya şahitlik hususunda iki kadını bir erkeğe denk tutması, borcun unutulmasını önlemek içindir, yoksa kadını küçük görmek için değildir.

Bu, genellikle erkeklerin uğraştıkları borç, ticaret gibi meselelerde böyledir. Ama doğum, süt emzirme gibi kadınlara mahsus işlerde bir tek kadının tanıklığı bile kâfidir.

Mirasta kadına, erkeğin yarısı kadar pay verilmesi de erkeğin üstünlüğünden değil, başka bir hikmetten ötürüdür. Bu hükmü getiren Nisa Suresinin 11. âyetinde, âile hayatının sonucu olarak ortaya çıkan miras hukuku izah edilmektedir. Âile hayatında geçim yükü, genellikle erkeğin omuzlarındadır. Erkek, hem kendisini, hem de karısını olmak üzere en az iki kişiyi beslemek zorundadır. Bunun yanında küçük çocuklarını, annesini, babasını geçindirmek de erkeğe düşer. Oysa kadın, kocasını beslemek zorunda değildir. Kadına ya kocası, yahut oğlu veya kardeşleri bakar. Bazı kadınlar, bizzat çalışarak geçimlerini sağlarlar da bütün kadınlar bu durumda değildir. Bundan asırlarca önce kendi geçimini sağlayan kadın çok nadirdi. Âyetlerin indiği şartları düşünmek gerekir. Kadına başkaları tarafından bakılır, kadın himaye edilir. Erkek

22. Tirmizî, Radâ, 10; İbn Mâce, Nikâh, 4; İbn Hanbel, Musned, c.4, s.381.

23. 2/Bakara Suresi: 282.

ise karısını, âilesini, hâmisini olmayan kızkardeşlerini hi-maye eder.

İşte hem kendisine, hem karısına, çoluk çocuğuna, gerektiğinde annesine, babasına, kızkardeşlerine bakmak, onların geçimlerini sağlamak zorunda bulunan erkeğin, icabında yine kendisinin bakıp himaye edeceği kızkardeşinden bir kat fazla miras alması, adaletle aykırı değildir. Zira erkek, bir kadını getirip ona bakacak, kız ise bir başka erkek tarafından bakılacaktır. Toplumun düzeni böyledir.

Âyette dikkat edilecek önemli bir husus da vardır ki o da erkek gibi kadına da borç ve vasiyyet hakkının tanınmış olmasıdır. Ölen kimse, erkek olsun, kadın olsun, borcu verilip vasiyyeti yerine getirildikten sonra geri kalan mirası taksim edilir. Bu, kadına bütün medenî ve sosyal hakların tanınması demektir. Kadın mülk sahibi olur, miras bırakır, miras alır, vasiyyet eder, vasiyyeti yerine getirilir, borç alıp verebilir. Kur'ân, kadına her türlü mülkiyet ve mülkünde tasarruf hakkını tanıdığı gibi 60/Mümtehine Suresinin 12. âyetiyle ona oy verme hakkı da tanımıştır. Halbuki Batı toplumlarında yakın zamana kadar evlenen kadının mülkiyet hakkı yoktu. En ileri ülke sayılan İsviçre'de bile kadınlara oy hakkı verilmesi, daha çok yenidir, birkaç yılı geçmez. Oysa İslâm, onbeş asır önce kadına bütün işlemleri yapma hakkı verdiği gibi nikâh esnasında konulacak bir şart ile kocasını boşama hakkı dahi vermiştir ki bunlar, o günkü dünya şartlarıyla karşılaştırılırsa kadın lehine büyük inkılâblardır. Bunları bir çirpme inkâr etmek, güneşi balçıkla sıvamaya benzer. Kur'ân indiği zaman kadın, mirastan ve birçok sosyal haklarından yoksun yaşıyor, bir eşya gibi kabul ediliyordu. Kur'ân elinden onu tutup yükseltmiş, hak ve yükümlülükleri olan saygıdeğer bir insan yapmıştır.

İddiâya göre güya Kur'ân, 4/Nisâ Suresinin 24. âyetinde evlenme imkânı bulamayan erkeklerin; evli câriyele-riyle cinsel ilişkide bulunabileceklerini söylemiştir. Hâşâ, bu iddiâ, Kur'ân'a iftiradır. Evli bir kadınla ilişki kurmak, Kur'ân'a göre en büyük namussuzluktur. Kur'ân, namussuzluğa en ağır cezayı koymuştur. Erkek olsun, kadın olsun, zinâ edenlerin cezası yüz değnektir. Zâniler evli ise, hadislere göre cezâları ölümdür.

Herhalde sayın doçent, Kur'ân'ın rastgele bir meâl-line bakmış ve yanlış anlamıştır. Evvelâ işaret ettiği âyet Nisa Suresinin 24. değil 25. âyetidir. Âyetin meâlî aynen şöyledir:

İçinizden, inanmış hür kadınlarla evlenmeğe gücü yetmeyen kimse, elleriniz altında bulunan inanmış genç kızlarınızdan (câriyelerinizden) alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensizsiniz (Hepiniz aynı kökten gelmektesiniz. İnsanlık bakımından hür ile köle ve câriye arasında fark yoktur). Öyle ise iffetli yaşamalara, zinâ etmemeleri ve gizli dost da tutma-

maları şartıyla sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, ücretlerini (mehirlerini) de verin. Eğer evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınlara verilen cezanın yarısı (ni uygulamanız) gerekir. Bu (câriye ile evlenme), içinizden sıkıntıya düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha iyidir

Bu âyette hür kadınlarla evlenmeye mâli gücü yetmeyen kişinin, sahibinden izin alarak câriye ile evlenebileceği belirtiliyor. Sahibi izin verdiği takdirde câriye ile evlenebilir. Câriye evlenince yine efendisinin mülküdür, ona hizmet eder ama efendisi onunla cinsel ilişkide bulunamaz. Eğer bulunursa bu zina olur. Kur'ân, "zinâ etmemesi şartıyla evlenebilirsiniz" diyor. Âyetin devamında belirtildiği üzere zinâ eden câriyeye elli değnek vurulur, sahibine de yüz değnek. Sahibi evli ise cezası ölümdür. Acaba Alkan Bey, efendisinin, evli câriye ile cinsel ilişkide bulunabileceği hükmünü bu âyetin neresinden çıkardı?

Sayın yazar, yanlış yargılarına devam ediyor: "Erkeğe tanınan bu geniş haklara karşılık, zina eden kadın, ölüncüye kadar evde hapsedilme cezasına çarptırılabilir" diyor. Evet İslâm'da ilk önce zinâ hakkında bu ceza getirilmiştir. 4/Nisa Suresinin 15. âyetinde, fuhuş yaptıkları, dört tanıkla saptanan kadınların, ölüncüye, ya da Allâh kendilerine bir yol gösterinceye dek evde tutulmaları emredilmektedir. Bu âyette belirtilen fuhuş, sevicilik denilen, kadınlar arası cinsel ilişki (homoseksüellik) tir.

Edepsizliğin topluma yayılmaması için bu kadınların, sokağa bırakılmaları emrediliyor. Allâh'ın kendilerine göstereceği yol da evlenmeğe işârettir. Yani evlenirlerse evden giderler, böylece namusları korunur.

16. âyette de erkekler arasındaki homoseksüelliğin cezası belirtilmiştir ki bu da ta'zirdir. Yani halkın içinde dövülüp rezil edilmeleri, toplumda böyle bir şeyin yapılmaması için başkalarına da böylece gözdağı verilmesidir.

Bu âyetlerde belirtilen hükümler her cinsin kendi aralarında yaptıkları sapık ilişkiler hakkındadır. Asıl zinâ denilen, kadın erkek arası gayri meşrû ilişkinin cezası, her birine yüz sopa vurmaktır (Nisâ: 2).

Görülüyor ki Kur'ân, fuhuş işleyen erkek veya kadın arasında bir ayırım yapmıyor. İkisini de aynı şekilde cezalandırıyor. Ancak zayıf, kendisini zor koruyabilecek olan câriyenin cezasını indiriyor. Öyle ise Kur'ân'ın, erkeğe kesin üstünlük tanıdığını iddiâ etmek doğru olamaz.

Sayın yazara göre "Selçuk kadını, İslâmlığı benimsemekle birlikte özgür yaşantısını tümüyle yitmemiştir. Bilimsel çalışmalarda, hayır işlerinde, sanat çalışmalarında hâlâ kadınların bir ağırlığı vardı. Osmanlıların ilk çağlarında da kadınların toplumsal etkinliği sürdü. Daha sonra tarihin karanlık peçesi arkasına gizlenen kadınların sesleri uzun yıllar boyu duyulmadı..."

Bu sözlerden, sanki İslâmın, kadının hürriyetini tamamen elinden aldığı, onu toplumsal hayattan uzaklaştırdığı, fakat Selçukluların İslâmı benimsemekle beraber onun kadınlar hakkındaki katı hükümlerini pek uygulamadıkları anlaşılır.

Tarihte Peygamber devrinden sonra kadının örtünmesi konusunda aşırılığa kaçıldığı muhakkaktır. Ama bu, Peygamber devrinden sonra gelen insanların yanlış anlayışından ileri gelmiştir. Bunu İslâma mal etmek doğru olmaz. Hz. Peygamber (s.a.v.) devrinde kadınlar câmi'e geldikleri gibi savaşta da geri hizmetlerde çalışırlardı. Peygamber'in hanımları bizzat savaşa katılmış, bazıları hasta-bakıcılık yapmışlardır. Meselâ çok genç olan Hz. Âişe, Mustalik Oğulları savaşına Peygamberle beraber gitmişti. Hendek Savaşında yaralanmış olan Sa'd Rufeide adında, Eslem'li cerrah bir kadının çadırında tedavi görmüştü.²⁴ Peygamber (s.a.v.) in hanımları, kendisinden sonra bir öğretmen gibi sahabilere Peygamberin sözlerini öğretmişlerdir.

İmamlık Yetkisi

Batı ülkelerinde kadının ruhunun olup olmadığı, ibâdet yetkisinin bulunup bulunmadığı tartışma konusu yapılırken; İslâm Peygamberi, Allâh önünde, erkeğe eşit saydığı kadına, dinî görevlerin en kutsal olanı namazda, arkasındaki cemâate imam olması hakkını dahi tanımıştır.

Kadının kadın cemâate imam olacağına ittifak vardır. Ancak kadının, erkeklerde de imam olup olmayacağı, ihtilâfıdır. Biz, fakihlerin görüş ayrılıklarını bırakıp, Peygamberimizden gelen hadisi inceleyelim:

Ebû Dâvûd, İbn Hanbel, Hâkim ve İbn Huzeyme'nin rivâyet ettikleri hadise göre, kadının, kendi ev halkı olan kadın ve erkeklere imamlık yapması câizdir.

Hanım sahâbilerden Ümmü Varaka adında bir Ensâr kadını vardı. Kur'an'ı cem'etmiş (ezberlemiş) olan bu hanıma, Peygamber (s.a.v.), kendi ev halkına namaz kıldırmasını emretmiştir.

Ebû Dâvûd'un kaydettiği ve İbn Huzeyme'nin sahîh gördüğü hadisin râvisi Hallâd: "—Ben ona ezan okuyan müezzini gördüm, büyük bir ihtiyardı." demiştir. (Ebû Dâvûd, Salât: 62, h.592)

Hâkim'in Müstedrek'inde de yer alan bu hadis (1/23), Ebû Dâvûd'un başka bir rivâyetinde biraz daha ayrıntılı olarak geçer:

"Abdullâh İbn Cumei ' demiş ki: Ninem ve Abdu'r-Rahmân İbn Hallâd el-Ensârî bana şunu anlattılar: ' Peygamber (s.a.v.), Bedir Savaşına giderken, Nevfel kızı Ümmü Varaka, kendisine:

—Ey Allâh'ın Elçisi, dedi, izin ver, ben de seninle beraber savaşa katılayım. Yaralılarınızı tedâvi eder, hastalarınıza bakarım. Umulur ki Allâh bana şehidlik nasib eder!

Peygamber (s.a.v.) ona:

—Sen evinde kal, dedi, yüce Allâh, sana şehidlik nasib edecektir!

Bundan böyle ona: 'Şehide' derdi.

Kur'an'ı okumuştur (iyi biliyordu). Peygamber (s.a.v.) den, evinde, kendisine ezân okuyacak birini tutması için izin isteyen Ümmü Varaka, bu izni aldı.

Ümmü Varaka'nın müdebber²⁵ bir kölesi ve câriyesi vardı. Bu ikisi (herhalde bir an önce özgürlüklerine kavuşmak için) geceleyin kalkıp, Ümmü Varaka'nın ağzına bir bez kapayarak onu boğdular ve çekip gittiler). Sabah olunca (Halife) Ömer:

—Onları görüp bilen varsa, getirsin! diye emir verdi. (Getirilen katillerin) asılmalarını emretti. Medine'de ilk asılanlar bunlardır."²⁶

Ömer, onun öldürüldüğü haberini duyunca şöyle demiştir.

"—Allâh'ın Elçisi'nin dediği çıktı. 'Haydi, o şehideyi ziyaret edin!' demişti."²⁷

Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hakk el-Azimâbâdî, Ebû Dâvûd'un Sunen'ine yaptığı şerhte şöyle diyor:

"Bu hadis, kadının, ev halkına, erkek bile olsalar namaz kıldırabileceğini gösterir. Zirâ Ümmü Varaka'nın müezzini, ihtiyar bir erkekti. Ümmü Varaka, müezzine ve câriyesine imam olup namaz kıldırıyordu."

"Ebû Sevr (ö.240), Müzenî (ö.264) ve Taberî (ö.310) bu hadise dayanarak kadının erkeklere imam olmasını caiz görmüşlerdir."²⁸

Bütün bunlar, ilk İslâm çağında kadının toplum hayatından uzaklaştırılmadığını gösterir. Kadına peçeyi getiren İslâm değildir. Elbise üstüne baştan aşağı bir örtü örtmek, eski bir Arap geleneği idi. Kadın eğer, örtü almadan dışarı çıkarsa, bazı kimseler onu cariye sanarak ardına düşerlerdi. İşte tanınıp da sataşılmaması için hür ka-

24. Müslim, Cihâd: b.22, h.64-67; Ahkâmü'l-Kur'an: 3/1502.

25. Müdebber: Sâhibi ölünce özgür olacak köle, demektir.

26. Ebû Dâvûd, Salât: b.62, h.591.

27. Hilyetu'l-Evliyâ: ? /63

28. (Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebî Dâvûd, 2/301-302, 1338/1968; keza bakınız: Muhammed İbn İsmâil es-San'ânî, Subulu's-selâm Şerhu Bulâğî'l-Merâm, çeviren: Ahmet Dâvudoğlu, Sönmez, İstanbul, üçüncü baskı, 2/94).

dinlara, geleneklere uygun olarak, sokağa çıkarken (abâye veya cilbâb) denen dış örtülerini üstlerine almaları emredilmiştir.²⁹

Henüz örtünme âyeti inmeden önce Hz. Ömer, bir gün çarşıda rastladığı abâyesiz bir kadını çubukla dövmüş, kadın onu Peygamber (s.a.v.) şikâyet edince Hz. Ömer kendisini şöyle savunmuş:

—Ya Resulâllah, o kendisini belli etmedi. Ben üzerinde cilbâb görmeyince onu câriye sandım.

İşte ondan sonra örtünmeyi emreden 33/Ahzâb Suresinin 59. âyeti inmiştir.³⁰ İslâm'dan önce de hür kadınların örtünmesi gelenek idi. Ancak bu gelenek dışına çıkan bazı kadınları, gençler câriye sanıp takibedince bunların tanınıp sataşılmaktan uzak kalmaları için örtünmeleri emredilmiştir. Bu, onları evlere mahkûm etmek için değil, tanınıp sataşılmaması içindir. Kur'an'ın emrettiği örtünme, baştan aşağı dış elbiseyi kapatacak biçimde örtünmedir. Yüzü kapatmak, peçe örtmek gerekmez. Kur'an, yüzü el ve ayakları örtünme dışı tutmuştur.³¹ Peçe örtmek, sonraki asırlarda âdet olmuştur. Sonradan ortaya çıkmış bu katı anlayışı İslâmın kendisine mal etmek hatâdır.

İslâm, kadına kişilik kazandırmış, ona saygı ve şefkat gösterilmesini, kaba davranılmamasını emretmiştir. Bugün dünyaya örnek olarak gösterilen Avrupa'da acaba kadın, gerçekten mutlu mudur? İslâm ülkelerinde kadın, aslâ ağır işlerde çalıştırılmaz. Ama Bulgaristan gibi Komünist ülkelerde kadın en ağır ve onur kırıcı işlerde çalıştırılmaktadır. Avrupada 60'şını geçmiş kadınların temizlik işlerinde çalıştıklarını bizzat gördüm. Orada çocuklar, 18-20 yaşlarına gelince yuvalarını terk ederler. Hele evlenen gençler, kesinlikle anne babalarıyla beraber oturmazlar. Eğer kadının kocası da ölmüş ise o, bir dairede yapayalnız kalır. İnsanın, ihtiyar yaşında bir hizmet edene, kendisini seven ve kendisinin seveceği çocuklara, torunlarına ihtiyacı vardır. Konuşmak, dertleşmek ister insan. Avrupalı ihtiyar kadın, bu sıcak yuvayı bulamaz. Kendisini bir köpek avundurmağa çalışır. Nihayet günün birinde ya bir odanın köşesinde veya hastanede ölüp gider. Acaba hayatının sonunda böyle yalnızlığa terk edilmekten o, çok mu memnundur?

Avrupa'nın kadın erkek ilişkisi de hep karşılıklı menfaate, şehvet duygularına dayanır olmuştur. Artık aşk

kalkmış, şehvet onun yerine oturmıştır. Ömür boyunca birini sevmek, ona bağlanmak ne? Her gün biriyle düşüp kalkmak gerekir onlara göre. Evlilik kurumu, günden güne değerini yitirmekte, nikâhsız yaşamalar artmaktadır. Bu başıboşluk, kadını çok mu mes'ud edecektir? Birkaç ay, birkaç yıl sonra fizikî güzelliğini, gençliğini yavaş yavaş yitirince kadının nasıl bir ümitsizliğe, mutsuzluğa düştüğünü Avrupa'yı görenler bilirler.

Bizim toplumumuzda 20-25 yıl öncesine kadar anneler, babalar yapayalnız bir eve terk edilmezlerdi. Çünkü Kur'an-ı Kerim: "*Rabbim, yalnız kendisine tapmanızı ve anneye babaya iyilik etmenizi emretti. İkisinden birisi, yahut her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa sakın onlara "öf" deme, onları azarlama, onlara güzel söz söyle. Onlara acımadan dolayı alçakgönüllülük kanadını indirmeyin ve: "Rabbim, bunlar beni nasıl yetiştirdilerse sen de bunlara (öyle) acı!"*" de.³¹ buyurmuştur. Peygamber (s.a.v.) de "*Kime iyilik edeyim?"* diyen birine üç defa: "*Annene, annene, annene*" demiş, daha sonra babasına ve komşusuna iyilik etmesini tavsiye etmiştir. Yine Allâh'ın Resulü: "*İhtiyarlık zamanlarında annesine babasına, yahut bunlardan yalnız birine yetiştirdiği halde bunların rızasını kazanarak cennete giremeyen kimsenin burnu yerlerde sürünsün!*"³² demiştir. İşte Allah'ın ve Resulünün sözlerine gönülden bağlı olan mü'minler, annelerini, babalarını bir damın deliğinde yapayalnız bırakmazlardı. Ama şimdi bizde de annesini, babasını yalnız bayramlarda görenlerin sayısı artmaya başladı. Böyle bilimsel araştırmalar (!) ortaya kondukça bu sayının daha çok artacağı anlaşılıyor.

Sayın beyler, çalışınız, araştırınız, Avrupa'nın tekniğini öğreniniz ama boş, tutarsız fikirlerle kendi mu-kaddes geleneklerinizi sarsmayınız. Millî değerleri zedelemeyiniz. Millet gençlerinin gönüllülerinden dinî inançları koparırsanız, artık milleti mes'ud edecek, birbirine kenetleyecek ve gerektiğinde vatan uğrunda ölüme götürecektir başka kuvvet kalmaz. Kişinin imanı sarsılınca dünyadan umduğunu bulamazsa kurtuluşu intiharda arar. Nitekim inanç zayıflamasıyla birlikte intiharlar da artmaktadır.

İslâm Peygamberi, "*Cennet ânnelerin ayakları altındadır*" demiştir. Hangi toplum, kadına, cenneti onun ayakları altına seren İslâm kadar değer vermiştir?

29. 33/Ahzâb Suresi: 59. âyet.

30. Ahkâmü'l-Kurân, c.3, s.1574.

31. 24/Nur Suresi, 31. âyete bakınız.